Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
EVGENI TANCHEV
esitatud 10. detsembril 2020 [1]

Kohtuasi C-416/20 PPU

TR
menetluses osaleja:
Generalstaatsanwaltschaft Hamburg

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa))

Eelotsusetaotlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Raamotsus 2002/584/JSK – Euroopa vahistamismäärus ja liikmesriikidevaheline üleandmiskord – Artikkel 4a – Täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Direktiiv (EL) 2016/343 – Artiklid 8 ja 9 – Õigus viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul – Süüdistatava põgenemine

1. Käesolev eelotsusetaotlus puudutab kahe Euroopa vahistamismääruse täitmist ning vahistamismääruse teinud liikmesriigi (käesolevas asjas Rumeenia) kohtute ja vahistamismäärust täitvate liikmesriigi (käesolevas asjas Saksamaa) kohtute vastavaid funktsioone selle kontrollimisel, kas vahistamismääruse teinud liikmesriik järgib Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul [2]. Selles tõstatatakse küsimus, kas vahistamismäärust täitva liikmesriigi õigusasutused on kohustatud keelduma Euroopa vahistamismääruse täitmisest põhjusel, et vahistamismääruse teinud liikmesriik on rikkunud direktiivist 2016/343 tulenevaid asjaomase isiku õigusi?

2. Asi puudutab Rumeenia kodanikku, kes on süüdi mõistetud mitmetes Rumeenias toime pandud süütegudes. Sellega seoses on Rumeenia kohtud teinud kolm Euroopa vahistamismäärust, et tagada tema vahistamine ja üleandmine Saksamaa ametiasutuste poolt, et viia Rumeenias täide nende süüdimõistvate kohtuotsustega mõistetud vabadusekaotuslikud karistused. Euroopa Kohtule esitatud eelotsuse küsimus on seotud kahega nendest kolmest vahistamismäärusest ja puudutab täpsemalt küsimust, kas vahistatud isiku üleandmise õiguspärasus vastavalt nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusele 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta, [3] mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK [4] (edaspidi „raamotsus 2002/584“), oleneb sellest, kas vahistamismääruse teinud liikmesriik – käesoleval juhul Rumeenia – tegutseb kooskõlas direktiivi 2016/343, eelkõige selle artiklite 8 ja 9 sätetega.

3. Olen jõudnud järeldusele, et Euroopa Liidu põhiõiguste valdkonna normid ei pane eelotsusetaotluse esitanud kohtule kohustust keelduda põhikohtuasjas kõne all olevate vahistamismääruste täitmisest vastavalt raamotsuses 2002/584 ettenähtule. Direktiiv 2016/343 seda olukorda ei muuda.

1 Algkeel: inglise.

2 ELT 2016, L 65, lk 1.

3 ELT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34.

4 ELT 2009, L 81, lk 24.

I. Õiguslik raamistik

A. Euroopa Liidu õigus

1. Raamotsus 2002/584

4. Raamotsuse 2002/584 põhjendused 1, 5, 6 ja 10 on sõnastatud järgmiselt:

„(1) Vastavalt 15. ja 16. oktoobril 1999 Tamperes kogunenud Euroopa Ülemkogu otsusele ning eelkõige selle punktile 35 tuleks kaotada liikmesriikidevaheline formaalne väljaandmismenetlus nende isikute suhtes, kes hoiavad kõrvale karistuse kandmise eest pärast lõplikku süüdimõistmist, ning väljaandmismenetlust tuleks kiirendada nende isikute suhtes, keda kahtlustatakse süüteo toimepanemises.

[…]

(5) […] süüdimõistetute kriminaalkaristuste täitmiseks või kahtlustatavatele süüdistuse esitamiseks uue lihtsustatud üleandmissüsteemi sisseviimine [võimaldab] kõrvaldada keerukuse ja võimalikud viivitused, mis on omased praegusele väljaandmiskorrale. […]

(6) Käesolevas raamotsuses sätestatud Euroopa vahistamismäärus on esimene kindel meede kriminaalõiguse valdkonnas, millega kohaldatakse vastastikuse tunnustamise põhimõtet, mida Euroopa Ülemkogu nimetas õigusalase koostöö nurgakiviks.

[…]

(10) Euroopa vahistamismääruse toimimine põhineb suurel liikmesriikidevahelisel usaldusel. Selle kohaldamise võib peatada ainult siis, kui üks liikmesriik on raskelt ja jätkuvalt rikkunud [EL] artikli 6 lõikes 1 sätestatud põhimõtteid ja kui rikkumise on [EL] artikli 7 lõike 1 alusel kindlaks teinud nõukogu ja sellel on [EL] artikli 7 lõikes 2 sätestatud tagajärjed.

[…]“.

5. Raamotsuse 2002/584 artiklis 1 „Euroopa vahistamismääruse määratlus ja selle täitmise kohustus“ on sätestatud:

„1. Euroopa vahistamismäärus on liikmesriigi väljaantud kohtuotsus, et teine liikmesriik võtaks tagaotsitava vahi alla ja annaks ta üle kriminaalmenetluse raames kohtu alla andmise või vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks.

2. Liikmesriigid täidavad mis tahes Euroopa vahistamismääruse vastastikuse tunnustamise põhimõtte alusel ja vastavalt käesoleva raamotsuse sätetele.

3. Käesolev raamotsus ei ole mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kirja pandud [EL] artiklis 6.“

6. Raamotsuse artiklis 3 on ette nähtud Euroopa vahistamismääruse „täitmata jätmise kohustuslikud alused“. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud faktiliste asjaolude põhjal ei ole need käesolevas asjas kohaldatavad. Raamotsuse artiklis 4 on ette nähtud Euroopa vahistamismääruse „täitmata jätmise vabatahtlikud alused“. Ka need alused ei ole käesolevas asjas kohaldatavad.

7. Raamotsus 2002/584 sisaldas enne, kui seda raamotsusega 2009/299 muudeti, sätet – nimelt artikli 5 lõiget 1 –, kus oli sätestatud, et kui Euroopa vahistamismäärus on tehtud karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks, mis on määratud tagaseljaotsusega, ja asjaomasele isikule ei ole teatatud isiklikult ega teda muul viisil teavitatud, millal ja kus toimub istung, võib tema üleandmise suhtes kehtestada tingimuse, et vahistamismääruse teinud õigusasutused tagavad, et sellel isikul on võimalus esitada taotlus asja uueks läbivaatamiseks vahistamismääruse teinud liikmesriigis ning olla läbivaatamise juures. Artikli 5 lõige 1 jäeti välja raamotsusega 2009/299, millega lisati uus artikkel 4a, mis käsitleb tagaseljaotsuseid.

8. Raamotsuse 2009/299 põhjenduses 1 on märgitud:

„Süüdistatava õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule on hõlmatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni[5] artiklis 6 sätestatud õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele Euroopa Inimõiguste Kohtu tõlgenduses. Kohus on samuti märkinud, et süüdistatava õigus ilmuda isiklikult kohtulikule arutelule ei ole absoluutne ning et teatud tingimustel võib süüdistatav omal vabal tahtel selgesõnaliselt või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, nimetatud õigusest loobuda.“

9. Raamotsuse 2002/584 artiklis 4a „Otsused, mis tehakse pärast kohtulikku arutelu, millele asjaomane isik isiklikult ei ilmunud“ on sätestatud:

„1. Vahistamismäärust täitev õigusasutus võib samuti keelduda täitmast Euroopa vahistamismäärust, mis on tehtud vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks, kui isik ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel otsus tehti, välja arvatud kui Euroopa vahistamismääruses märgitakse, et kooskõlas vahistamismääruse teinud liikmesriigi siseriiklikes õigusaktides määratletud täiendavate menetlusnõuetega

a) ja õigeaegselt

   i) esitati asjakohasele isikule kohtukutse isiklikult ning seega teavitati teda sellest, millal ja kus toimub kava kohaselt kohtulik arutelu, mille tulemusel asjaomane otsus tehti, või sai asjaomane isik tegelikult muul viisil ametliku teabe selle kohta, millal ja kus toimub kava kohaselt kohtulik arutelu, mille tulemusel otsus tehti, sellisel viisil, et ühemõtteliselt tehti kindlaks, et asjaomane isik oli kavandatud kohtulikust arutelust teadlik,

   ning

   ii) teavitati asjaomast isikut sellest, et otsuse võib teha ka siis, kui isik ei ilmu kohtulikule arutelule,

   või

b) on asjaomane isik, olles kavandatud kohtulikust arutelust teadlik, andnud volitused enda kohtulikul arutelul kaitsmiseks asjaomase isiku või riigi poolt määratud õigusnõustajale, kes teda kohtulikul arutelul ka kaitses,

[…]“.

5 Roomas 4. novembril 1950 alla kirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (edaspidi „EIÕK“).

2. Direktiiv 2016/343

10. Direktiivi 2016/343 põhjendustes 9, 33, 35, 44 ja 47 on märgitud:

„(9) Käesoleva direktiivi eesmärk on tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele kriminaalmenetluses, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kohtulikul arutelul.

[…]

(33) Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on üks demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtteid. Kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul tugineb sellele õigusele ja see tuleks tagada kogu liidus.

[…]

(35) Kahtlustatava ja süüdistatava õigus viibida kohtulikul arutelul ei ole absoluutne. Teatavatel tingimustel peaksid kahtlustatav ja süüdistatav saama sellest õigusest selge sõnaga või vaikimisi, kuid ühemõtteliselt, loobuda.

[…]

(44) Liidu õiguse tõhususe põhimõte näeb ette, et liikmesriigid kehtestavad asjakohased ja tõhusad õiguskaitsevahendid juhuks, kui rikutakse mõnda õigust, mis on üksikisikule tagatud liidu õigusega. Tõhusa õiguskaitsevahendiga, mis on kättesaadav iga käesolevas direktiivis sätestatud õiguse rikkumise korral, peaks olema võimalik taastada kahtlustatavate või süüdistatavate olukord võimalikult suures ulatuses sellisena, nagu see oleks olnud, kui rikkumist ei oleks toimunud, et kaitsta õigust õiglasele kohtulikule arutamisele ja õigust kaitsele.

[…]

(47) Käesolev direktiiv on kooskõlas [Euroopa Liidu põhiõiguste] hartas [(edaspidi „harta“)] ning konventsioonis tunnustatud põhiõiguste ja põhimõtetega, nagu […] õigus […] õiglasele kohtulikule arutamisele, süütuse presumptsioon ja kaitseõigus. Eriti tuleks arvesse võtta Euroopa Liidu lepingu („ELi leping“) artiklit 6, mille kohaselt liit tunnustab hartas sätestatud õigusi, vabadusi ja põhimõtteid ning mille kohaselt on konventsiooniga tagatud ja liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest tulenevad põhiõigused liidu õiguse üldpõhimõtted.“

11. Direktiivi 2016/343 artiklis 1 „Reguleerimisese“ on sätestatud:

„Käesolevas direktiivis sätestatakse ühised miinimumnormid, mis käsitlevad

[…]

b) õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul.“

12. Direktiivi 2016/343 artiklis 8 „Õigus viibida kohtulikul arutelul“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on õigus viibida kohtulikul arutelul.

2. Liikmesriigid võivad näha ette, et kohtulik arutelu, mille tulemusena otsustatakse kahtlustatava või süüdistatava süü või süütuse üle, võib toimuda ilma tema kohalviibimiseta, kui

a) kahtlustatavat või süüdistatavat teavitati õigel ajal kohtulikust arutelust ja mitteilmumise tagajärgedest või

b) kahtlustatavat või süüdistatavat, keda on kohtulikust arutelust teavitatud, esindab volitatud kaitsja, kelle on valinud kahtlustatav või süüdistatav või kelle on määranud riik.

3. Lõike 2 kohaselt tehtud otsuse saab kahtlustatava või süüdistatava suhtes täitmisele pöörata.

4. Kui liikmesriigid võimaldavad viia läbi kohtulikku arutelu kahtlustatava või süüdistatava puudumisel, kuid käesoleva artikli lõikes 2 sätestatud tingimusi ei ole võimalik täita, kuna kahtlustatava või süüdistatava asukohta ei ole võimalik mõistlikele pingutustele vaatamata kindlaks teha, võivad liikmesriigid ette näha, et otsuse saab siiski teha ja täitmisele pöörata. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et kahtlustatava või süüdistatava otsusest teavitamisel, eelkõige siis, kui nad tabatakse, teavitatakse neid ka võimalusest asjaomane otsus vaidlustada ja õigusest taotleda artikli 9 kohaselt uut kohtulikku arutelu või muud õiguskaitsevahendit.

[…]“.

13. Direktiivi artikkel 9 „Õigus taotleda uut kohtulikku arutelu“ on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid tagavad, et kui kahtlustatav või süüdistatav ei viibinud teda puudutaval kohtulikul arutelul ja artikli 8 lõikes 2 sätestatud tingimused ei olnud täidetud, on asjaomasel isikul õigus uuele kohtulikule arutelule või muule õiguskaitsevahendile, mis võimaldab kohtuasja, sealhulgas uued tõendid, uuesti sisuliselt läbi vaadata, mis võib viia algse otsuse tühistamiseni. Sellega seoses tagavad liikmesriigid, et asjaomasel kahtlustataval ja süüdistataval on õigus kohal viibida ja kooskõlas riigisiseste menetlusnormidega tõhusalt osaleda ning kasutada kaitseõigust.“

14. Direktiivi artiklis 10 „Õiguskaitsevahendid“ on sätestatud:

„1. Liikmesriigid tagavad, et kahtlustataval ja süüdistataval on tõhusad õiguskaitsevahendid, juhul kui nende käesoleva direktiivi kohaseid õigusi rikutakse.

[…]“.

B. Saksa õigus

15. Seaduse rahvusvahelise õigusabi kohta kriminaalasjades (Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen; edaspidi „IRG“; 27. juunil 1994 avaldatud redaktsioon,[6] viimati muudetud 10. detsembri 2019. aasta seaduse[7] artikliga 4), millega on üle võetud raamotsuse 2002/584 artikkel 4a, § 83 lõike 1 punktis 3 on sätestatud, et Euroopa vahistamismääruse alusel isiku väljaandmine ei ole lubatav, kui süüdimõistetu ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, millel kohtuotsus põhineb. Teatavatel asjaoludel, mis on loetletud IRG § 83 lõigetes 2, 3 ja 4, aga on sel viisil kohtulikule arutelule mitte ilmunud isiku väljaandmine erandina § 83 lõike 1 punktis 3 sätestatud põhireeglist lubatud.

16. IRG § 83 on sõnastatud järgmiselt:

„[…]

6 *BGBl. I*, lk 1537.

7 *BGBl. I*, lk 2128.

(2) Väljaandmine on erand [§ 83 lõike 1 punktist 3], ent siiski lubatud, kui:

1. süüdimõistetu

a) õigel ajal

aa) kutsuti isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel kõnealune kohtuotsus tehti, või

bb) sai muul viisil tegelikult kätte ametliku teabe selle kohta, mis kuupäeval ja kus on kavandatud toimuma kohtulik arutelu, mille tulemusel tehti kõnealune kohtuotsus, mistõttu on ühemõtteliselt kindlaks tehtud, et süüdimõistetu oli kavandatud kohtulikust arutelust teadlik,

ning

b) talle teatati, et tema suhtes võidakse teha ka tagaseljaotsus,

2. süüdimõistetu, kes on teadlik tema suhtes alustatud menetlusest, milles osales süüdistatava kaitsja, hoidis kohtukutsest isiklikult kõrvale põgenemise teel, või

[…]“.

II. Faktilised asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

17. Eelotsusetaotlusest nähtuvalt on TR Rumeenia kodanik, kes on Rumeenia kohtutes süüdi mõistetud eri süütegude eest, mis on pandud toime Rumeenias. Sellega seoses on Rumeenia kohtud teinud kolm Euroopa vahistamismäärust, et viia täide vabadusekaotuslikud karistused, mis on mõistetud kahe erineva Rumeenia kohtu poolt kolme eri kohtuotsusega.

18. Nendest vahistamismäärustest kaks on käesolevas asjas olulised. Nende kahe vahistamismäärusega seotud juhtudel püüdsid Rumeenia ametiasutused edutult toimetada TRile kätte teadet esimese astme kohtumenetluse kohta. Mõlemal juhul tehti katse toimetada talle isiklikult kätte kohtukutse tema viimasel teada olnud aadressil Rumeenias. Ametlikud kohtukutsed jäeti TRi aadressile, mille tulemusel loeti need kohtukutsed Rumeenia õiguse kohaselt kättetoimetatuks pärast 10 päeva möödumist.

19. Kuigi TRile isiklikult kohtukutset ei esitatud, oli ta esimese astme kohtumenetlusest teadlik ning otsustas mõlemas kohtuasjas määrata ja volitada ennast kaitsma advokaadi, kes teda mõlemas kohtuasjas ka tegelikult kaitses. TR aga kohtusse ei ilmunud ja mõisteti lõpuks süüdi tagaselja.

20. Seejärel esitati mõlemas kohtuasjas apellatsioonkaebus. Vähemalt ühes nendest kohtuasjadest esitas apellatsioonkaebuse advokaat, kelle TR oli valinud ja volitanud ennast kaitsma esimeses kohtuastmes. Apellatsioonkaebustega seotud asjaolud ei ilmne Euroopa Kohtule esitatud dokumentidest täiesti selgelt, kuid mõlemal juhul esindas TRi kohtu määratud kaitsja.

21. TR reisis oktoobris 2018 Saksamaale ja oli lühikest aega, alates 29. oktoobrist 2018 kuni 30. jaanuarini 2019 ametlikult registreeritud Bad Nauheimi elanikuna Hesseni liidumaal. Tema kaaslase ütluse kohaselt elas ta tol ajal esmalt Hessenis ja seejärel alates ligikaudu 2019. aasta maist Hamburgi linnas, ilma et ta oleks saanud oma aadresse registreerida, „sest Rumeenia ametiasutused otsisid teda süütamises süüdistatavana taga“ ja seega oli ta tagaotsitav. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on pidanud seda ütlust usaldusväärseks.[8]

8 Vt eelotsusetaotluse teise jao III punkti alapunkti 1 alapunkti a alapunkti 2 alapunkti a alapunkt bb („nach vorläufiger Bewertung glaubhafte und belastbare Angaben“).

22. Alates sellest, kui tühistati TRi registreeritud aadress Bad Neuheimis, kuni tema vahistamiseni ei olnud tal ametlikult registreeritud aadressi. Tema kinnipidamise ajal olid tema valduses isikut tõendavad dokumendid, mis kuulusid teisele isikule, kelle ta väitis olevat enda venna. Ta ei põhjendanud, miks need isikut tõendavad dokumendid on tema valduses, ja politsei antud teabe kohaselt oli TR sageli kasutanud ka veel ühe venna identiteeti.

23. Nende asjaolude põhjal järeldas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et TR on Rumeeniast põgenenud ja peidab end Saksamaal kohtuotsuste eest, mille alusel on tehtud kaks käesolevas asjas olulist Euroopa vahistamismäärust.

24. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis 28. mai 2020. aasta otsuses, et IRG § 83 lõike 2 punktis 2 sätestatud väljaandmistingimused on TRi puhul täidetud. Ta asus seisukohale, et TR põgenes Saksamaale teadlikuna kohtumenetlustest, mille põhjal kõnealused Euroopa vahistamismäärused tehti, ja seega hoidis kõrvale kohtukutse isiklikult kättesaamisest. Samuti tuvastas eelotsusetaotluse esitanud kohus Rumeenia ametiasutuste antud teabe põhjal, et süüdistatavat esindas mõlemas esimese astme kohtumenetluses tema enda valitud kaitsja ja mõlemas apellatsioonimenetluses apellatsiooniastme kohtu määratud kaitsja. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et seetõttu on TR väljaandmine nende kahe Euroopa vahistamismääruse kohaselt lubatav vastavalt Saksamaa seadusele, millega on rakendatud raamotsus 2002/584.

25. Eelotsusetaotluse esitanud kohus rahuldas 24. juuni 2020. aasta otsusega TRi taotluse 28. mai 2020. aasta otsus uuesti läbi vaadata. TRi kaitsja väitis, et TRi väljaandmine, kui puudub tagatis, et menetlust uuendatakse, oleks direktiivi 2016/343 artiklite 8 ja 9 kohaselt õigusvastane, ning seadis kahtluse alla IRG § 83 lõike 2 punkti 2 vastavuse direktiivile 2016/343.

26. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb nüüd kindlaks määrata, kas jätta 28. mai 2020. aasta otsus muutmata või tunnistada TRi väljaandmine ebaseaduslikuks.

27. Nendel asjaoludel otsustas Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa) menetluse peatada ja taotleda Euroopa Kohtult eelotsust järgmises küsimuses:

„Kas seoses otsustega, mis käsitlevad Euroopa Liidu liikmesriigist tagaseljaotsusega süüdi mõistetud isiku väljaandmist teisele liikmesriigile, tuleb direktiivi 2016/343 sätteid, eelkõige selle artikleid 8 ja 9 tõlgendada nii, et väljaandmise lubatavuse eelduseks on – eelkõige põgenemise korral – selles direktiivis sätestatud tingimuste täitmine taotluse esitanud riigi poolt?“ [9]

28. Euroopa Kohus otsustas 23. septembril 2020 lahendada selle eelotsusetaotluse kiirmenetluses vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 lõikele 1.

29. Samuti otsustas Euroopa Kohus paluda Rumeenial esitada vastavalt kodukorra artikli 109 lõikele 3 kogu asjakohane teave käesoleva kohtuasja kohta kirjalikult.

30. Eelotsuse küsimuse kohta esitasid kirjalikud seisukohad Generalstaatsanwaltschaft Hamburg, Rumeenia ja komisjon. TR, Saksamaa Liitvabariik ja Poola Vabariik esitasid 19. novembri 2020. aasta kohtuistungil suulised seisukohad.

9 Kuigi eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus on sõnastatud nii, nagu puudutaks see „väljaandmist [kriminaalvastutusele võtmiseks]“ (ingliskeelses versioonis „extradition for the purposes of criminal prosecution“), nähtub eelotsusetaotlusest, et see puudutab asjaomase isiku üleandmist eesmärgiga viia täide vabadusekaotuslik karistus ja seda, kas niisugune üleandmine oleks asjasse puutuvate liidu õiguse sätete kohaselt õiguspärane. Näib, et viide „kriminaalvastutusele võtmisele“ („Strafverfolgung“) „vabadusekaotusliku karistuse täideviimise“ („Strafvollstreckung“) asemel on sõnastusviga.

III. Analüüs

A. Sissejuhatavad märkused

31. Kuigi eelotsuse küsimuses, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on selle sõnastanud, palutakse tõlgendada direktiivi 2016/343, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus tegelikult teada seda, kas direktiiv 2016/343, täpsemalt selle artiklid 8 ja 9 mõjutavad raamotsuse 2002/584 artiklis 4a ette nähtud vabatahtlike täitmata jätmise aluste toimimist. Sel põhjusel pean otstarbekaks enne seda, kui asun analüüsima direktiivi 2016/343 ja lõpuks nende kahe vastastikust toimet, käsitleda kõigepealt raamotsust ja täpsemalt selle artiklit 4a ning asjaolusid, mille korral on Euroopa Kohus tunnustanud vahistamismäärust täitva õigusasutuse õigust või kohustust „üleandmismenetlus lõpetada“.

B. Raamotsus

1. Üldised märkused

32. Nagu Euroopa Kohus on järjepidevalt märkinud, on liikmesriikide vastastikuse usalduse põhimõte ja vastastikuse tunnustamise põhimõte liidu õiguses väga olulised, kuna need võimaldavad luua ja säilitada sisepiirideta ala. Nimelt on iga liikmesriik vastastikuse usalduse põhimõtte kohaselt kohustatud vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala osas eeldama – välja arvatud juhul, kui esineb erandlikke asjaolusid –, et kõik ülejäänud liikmesriigid järgivad liidu õigust ja eriti liidu õiguses tunnustatud põhiõigusi. [10]

33. Nii on Euroopa Kohus märkinud, et vastastikuse tunnustamise põhimõte, mis kujutab endast õigusalase koostöö „nurgakivi“, tähendab raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõike 2 kohaselt seda, et liikmesriigid on põhimõtteliselt kohustatud Euroopa vahistamismääruse täitma. Vahistamismäärust täitev õiguskaitseasutus võib keelduda vahistamismääruse täitmisest ainult raamotsuse artiklis 3 ammendavalt loetletud juhtudel või raamotsuse artiklites 4 ja 4a loetletud täitmata jätmise vabatahtlikel alustel. Peale selle võib vahistamismääruse täitmisele seada tingimusi üksnes raamotsuse artiklis 5 ette nähtud tingimustel. [11]

2. Sõnaselged täitmata jätmise alused vastavalt raamotsuse 2002/584 sätetele

34. Nagu käesoleva ettepaneku punktis 33 märgitud, sisaldab raamotsus 2002/584 kolme sätet Euroopa vahistamismääruse „täitmata jätmise […] aluste“ kohta. Ükski artiklis 3 sätestatud kohustuslik täitmata jätmise alus ega artiklis 4 sätestatud vabatahtlik täitmata jätmise alus ei ole käesolevas asjas kohaldatav. Käesolevas menetluses asjakohane säte on raamotsuse artikkel 4a, mis sisaldab Euroopa vahistamismääruse „täitmata jätmise vabatahtlikke aluseid“. Artiklis 4a on vabadusekaotuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitmiseks tehtud Euroopa vahistamismäärustega seoses sätestatud, et vahistamismäärust täitev õigusasutus „võib“ keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui asjaomane isik ei ilmunud isiklikult kohtulikule arutelule, mille tulemusel otsus tehti, välja arvatud juhul, kui kohaldatakse ühte mitmest erandist. Nende erandite kohaselt on üleandmine kohustuslik, kui on täidetud ükski artikli 4a lõike 1 punktides a–d loetletud neljast tingimusest. See varem kehtinud liidu meetmega [12] võrreldes tehtud õiguslik muudatus oli mõeldud üleandmise

10 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika).

11 Kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punktid 79 ja 80 ning seal viidatud kohtupraktika).

12 Nimelt raamotsuse 2002/584 artikli 5 lõige 1, enne kui seda raamotsust muudeti raamotsusega 2009/299.

hõlbustamiseks.[13] Samuti langes selle tulemusel vahistamismäärust täitva õigusasutuse õlult ülesanne otsustada vahistamismääruse teinud õigusasutuse antud tagatise „piisavuse“ üle. Nii ei kohusta raamotsuse 2002/584 artikkel 4a vahistamismäärust täitvat õigusasutust hoiduma isiku üleandmisest juhul, kui see isik ei olnud teda puudutanud kohtulikul arutelul isiklikult kohal. See kõigest *lubab* vahistamismäärust täitval õigusasutusel seda teha vaid juhul, kui artiklis 4a sätestatud vabatahtlikud täitmata jätmise alused ei ole kohaldatavad. Kui ühe või mitme erandi kriteeriumid on täidetud, on vahistamismäärust täitev asutus jätkuvalt kohustatud asjaomase isiku üle andma, isegi kui ta ei olnud kohtulikul arutelul isiklikult kohal.

3. Euroopa vahistamismääruste täitmine on raamotsuse 2002/584 sätete kohaselt lubatud

35. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu antud teabe kohaselt esindas TRi mõlemas esimese astme kohtumenetluses tema enda valitud ja volitatud kaitsja. Seega näivad need kohtumenetlused vastavat raamotsuse 2002/584 artikli 4a lõike 1 punktis b sätestatud tingimustele ja kui need kohtumenetlused oleksid olnud ainsad asjasse puutuvad menetlused, oleks kahe Euroopa vahistamismääruse täitmine olnud kohustuslik.

36. Ent mõlemas kohtuasjas esitati apellatsioonkaebus. Euroopa Kohtu menetluses esitatud dokumentidest ei selgu, kas apellatsioonimenetlused nendes kahes Rumeenia-siseses kohtuasjas kvalifitseeruksid „kohtuliku[ks] arutelu[ks], mille tulemusel otsus tehti“ raamotsuse 2002/584 artikli 4a lõike 1 tähenduses, nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud oma otsuses Tupikas,[14] ning olid seega selle kohtupraktika tähenduses „kohtuotsus[ed], millega asi lahendatakse sisuliselt lõplikult“[15]. Kui apellatsioonimenetlused on „kohtulik[ud] arutelu[d], mille tulemusel otsus tehti“, nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud, peavad need kohtulikud arutelud selleks, et Euroopa vahistamismääruste täitmine oleks kohustuslik, vastama artikli 4a lõike 1 punktides a–d sätestatud tingimustele. Kui apellatsioonimenetlused ei ole „kohtulik[ud] arutelu[d], mille tulemusel otsus tehti“ – nagu see võib olla niisuguste apellatsioonkaebuste korral, mis on esitatud üksnes õiguslikes küsimustes –, näib, et Euroopa vahistamismääruste täitmine on kohustuslik. Eelotsusetaotlusest ei selgu, kas vahistamismääruse teinud Rumeenia õigusasutuste teave võimaldaks seda kindlaks teha.

37. Ent sellistel asjaoludel, nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on seda juhtumit Euroopa Kohtule tutvustanud, on eelotsusetaotluse esitanud kohus olukorras, kus TRi üleandmine on – eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates ning tema hinnangu põhjal juhtumi faktilistele asjaoludele ja Euroopa vahistamismääruses sisalduvale teabele ja Rumeenia ametiasutustelt tema päringutele vastuseks saadud teabele – vabatahtlik vastavalt raamotsuse 2002/584 artiklile 4a ja kui üleandmine on riigisisese õiguse kohaselt lubatud. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on siiski ka seisukohal, et lähtudes tema hinnangust nendele faktilistele asjaoludele võib tekkida olukord, kus rikutakse TRi õigusi, mis tulenevad direktiivist 2016/343, kui talle ei võimaldata vahistamismääruse teinud liikmesriigis (Rumeenias) asja uuesti läbivaatamist, mida vahistamismääruse teinud õigusasutused on keeldunud tagamast, ning niisiis küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas ta on kohustatud jätma kohaldamata riigisisese õiguse sätted, mis lubavad täita Euroopa vahistamismääruse, et keelduda TRi *vabatahtlikust*[16] üleandmisest juhul, kui eelotsusetaotluse esitanud kohus usub, et tema direktiivi 2016/343 kohaseid õigusi võidakse rikkuda.

13 Vt selle kohta raamotsuse 2009/299 põhjendus 3: „Nimetatud raamotsustega sätestatud lahendused ei ole rahuldavad selliste kohtuasjade puhul, kus asjaomast isikut ei olnud võimalik menetlusest teavitada. […] Raamotsusega 2002/584/JSK (Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta) […] lubatakse täitval õigusasutusel nõuda vahistamismääruse teinud asutuselt piisavat tagatist, et isikul, kelle suhtes kohaldatakse Euroopa vahistamismäärust, on võimalus esitada taotlus asja uueks läbivaatamiseks vahistamismääruse teinud liikmesriigis ning võimalus viibida otsuse tegemise juures. Nimetatud tagatise piisavuse üle otsustab täidesaatev asutus ning seega on raske täpselt teada, millal täitmisest võib keelduda.“

14 10. augusti 2017. aasta kohtuotsus Tupikas (C-270/17 PPU, EU:C:2017:628, punkt 81). Vastavalt Euroopa Kohtu otsusele Tupikas on „kohtulik arutelu, mille tulemusel otsus tehti“ seoses niisuguse menetlusega, mis on läbinud mitu astet, „menetlu[s], milles tegi kohus asjaomase isiku süü […] kohta lõpliku otsuse pärast süüstavate ja süüst vabastavate tõendite faktilist ja õiguslikku uurimist […]“.

15 Sealsamas, punkt 83.

16 Vabatahtlikust vastavalt raamotsuse 2002/584 artiklile 4a.

4. Euroopa Kohtu otsus Melloni

38. Euroopa Kohtul on juba olnud võimalus tõlgendada raamotsuse 2002/584 artikli 4a lõike 1 kooskõla harta artiklis 47 ja artikli 48 lõikes 2 sätestatud nõuetega kontekstis, kus oli kohaldatav erand vabatahtliku üleandmise reeglist tagaseljaotsuste puhul. Kohtuasjas, milles tehti kohtuotsus Melloni,[17] oli süüdimõistetut nii esimeses kohtuastmes kui ka apellatsiooniastmes esindanud tema valitud ja volitatud kaitsja. Seega oli tema üleandmine vahistamismäärust täitva (Hispaania) õigusasutuse poolt vahistamismääruse teinud liikmesriigile (Itaalia) raamotsuse 2002/584 sätete kohaselt kohustuslik, mitte vabatahtlik.

39. Ehkki Euroopa Kohtu otsuse Melloni resolutsioon on sõnastatud selliselt, nagu hõlmaks see mis tahes üleandmist vastavalt artikli 4a lõikele 1,[18] tuleb seda kohtuotsust käsitada nii, et see puudutab vaid selliseid – käesolevast erinevaid – juhtumeid, mil üleandmine on kohustuslik, mitte vabatahtlik, s.o juhtumeid, mil saab kohaldada üht või mitut artikli 4a lõike 1 punktides a–d sätestatud erandit. Seda kohtuotsust ei saa käsitada nii, et see hõlmab vabatahtlikke üleandmisi, mida vahistamismäärust täitev liikmesriik võib omal äranägemisel lubada olukorras, kus artikli 4a lõike 1 punktides a–d sätestatud erandid ei ole täidetud. See nähtub selgelt ka Euroopa Kohtu üksikasjalikust analüüsist selle kohtuotsuse punktides 47–54.

40. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks leidma, et on kohaldatav üks artikli 4a lõike 1 punktides a–d sätestatud erand, st et menetlused, milles Euroopa vahistamismäärused tehti, vastasid ühes nendest eranditest ette nähtud menetluslikele tagatistele, oleks kohaldatav kohtuotsus Melloni, mille kohaselt „artikli 4a lõige 1 on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 47 ja artikli 48 lõikest 2 tulenevate nõuetega“. Siis oleks järeldus selline, et TRi põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, sealhulgas tema õigust viibida kohtulikul arutelul, ei ole rikutud.

41. Nagu on selgitatud käesoleva ettepaneku punktides 36 ja 37, on võimalik, et üks artikli 4a lõike 1 punktides a ja b sätestatud eranditest võiks olla kohaldatav (ehkki ei ole ka sugugi selge). Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus on rajanud oma küsimuse eeldusele, et vaidlusaluste Euroopa vahistamismääruste täitmist reguleerivad vabatahtlikud täitmata jätmise alused, lähtun ka mina sellest eeldusest.

5. Erandjuhud, mil Euroopa Kohus on nõustunud, et vahistamismäärust täitev õigusasutus võib „raamotsusega 2002/584 ette nähtud üleandmismenetluse lõpetada“

42. Euroopa Kohus on piiratud arvus kohtuasjades, mis puudutasid asjaomaste isikute põhiõiguste rikkumist, tunnistanud, et „kui teatavad tingimused on täidetud, võib vahistamismäärust täitev õigusasutus raamotsusega 2002/584 kehtestatud üleandmismenetluse lõpetada“.[19]

43. Euroopa Kohus on leidnud, et see erand raamotsuse 2002/584 normidest tuleneb selle raamotsuse artikli 1 lõikest 3, kus on sätestatud, et see raamotsus „ei ole mõjuta kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kirja pandud [EL] artiklis 6“. Samuti on Euroopa Kohus oma praktikas tunnistanud, et vastastikuse tunnustamise põhimõte ja vastastikuse usalduse põhimõte võivad olla erandlikel asjaoludel piiratud.[20]

17 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus (C-399/11, EU:C:2013:107).

18 Resolutsiooni punktis 2 on märgitud, et „artikli 4a lõige 1 on kooskõlas [harta] artiklist 47 ja artikli 48 lõikest 2 tulenevate nõuetega“.

19 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198); 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punkt 44) ja 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft (kinnipidamistingimused Ungaris) (C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, punkt 57). Vt samuti kohtujurist Campos Sánchez-Bordona ettepanek liidetud kohtuasjades Openbaar Ministerie (C-354/20 PPU ja C-412/20 PPU, EU:C:2020:925, punktid 39, 40 ja 44).

20 Vt selle kohta 18. detsembri 2014. aasta arvamus 2/13 (Euroopa Liidu ühinemine EIÕKga) (EU:C:2014:2454, punkt 191 ja seal viidatud kohtupraktika).

44. Kuid seevastu on Euroopa Kohus osutanud, et nagu on märgitud raamotsuse 2002/584 põhjenduses 10, võib Euroopa vahistamismääruste täitmise ELL artiklis 7 ette nähtud menetlusega kooskõlas peatada ainult siis, kui liikmesriik on raskelt ja jätkuvalt rikkunud ELL artiklis 2 nimetatud väärtusi. [21]

45. Selle põhjal on Euroopa Kohus kehtestanud teatavad kontrollistandardid, mida vahistamismäärust täitev õigusasutus peab järgima, kui esineb oht, et vahistamismääruse teinud liikmesriik võib asjaomase isiku üleandmise korral rikkuda tema põhiõigusi. Harta artiklis 4 sätestatud ebainimliku või alandava kohtlemise keelu võimaliku rikkumise korral vahistamismääruse teinud liikmesriigi poolt eeldavad need standardid vahistamismäärust täitvalt õigusasutuselt täiendavat uurimist, kui on „objektiivseid, usaldusväärseid, täpseid ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmeid“, mis tõendavad puudusi, ning seejärel „konkreetselt ja täpselt kontrollim[ist], kas on piisavalt alust arvata“, et asjaomasel isikul on *tegelik oht* langeda selle põhiõiguse rikkumise ohvriks. [22] Sellisel juhul peab vahistamismäärust täitev õigusasutus taotlema vahistamismääruse teinud õigusasutuselt „lisateavet“ ning üleandmise kohta otsuse tegemise edasi lükkama, kuni saabub „lisateave, mis võimaldab tal kõnealuse ohu olemasolu kahtluse kõrvaldada“. Kui selle ohu kahtlust ei ole võimalik mõistliku aja jooksul kõrvaldada, peab täitev õigusasutus otsustama, „kas üleandmise menetlus lõpetada“. [23]

46. Põhiõiguse rikkumise oht tuleb kindlaks teha individuaalselt. Seoses ebainimliku või alandava kohtlemise keelu võimaliku rikkumisega on Euroopa Kohus oma otsuses Generalstaatsanwaltschaft märkinud, et sel eesmärgil tuleb kontrollida „kinnipidamistingimusi ainult neis kinnipidamisasutustes, mille kohta on teada, et seal [asjaomast isikut] tõenäoliselt kinni peetakse“, ning „ainult puudutatud isiku konkreetseid ja täpseid kinnipidamistingimusi, mis on asjakohased selle kindlaksmääramisel, kas esineb ebainimliku või alandava kohtlemise risk“. [24]

47. Seoses võimalusega, et on rikutud õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, kohaldas Euroopa Kohus kohtuasjas Minister for Justice and Equality [25] sisuliselt sama standardit nagu kohtuasjas Aranyosi ja Căldăraru, [26] olles kõigepealt tuvastanud, et tegelik oht, et rikutakse põhiõigust sõltumatule kohtule ja seega harta artikli 47 teise lõiguga tagatud „põhiõiguse õiglasele kohtulikule arutamisele olemust“, võib, nagu ka tegelik oht, et rikutakse harta artiklit 4, võimaldada vahistamismäärust täitval õigusasutusel erandkorras jätta Euroopa vahistamismääruse täitmata, võttes aluseks raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõike 3. [27]

21 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, punkt 81) ja 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punkt 70).

22 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru, C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, resolutsioon, punkt 104, mis käsitleb harta artikli 4 rikkumist ebainimliku või alandava kohtlemise tõttu, mis tuleneb Rumeenia ja Ungari kinnipidamisasutustes valitsevate tingimuste tõttu, ja 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft (kinnipidamistingimused Ungaris) (C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, punktid 60 ja 62).

23 5. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Aranyosi ja Căldăraru (C-404/15 ja C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, resolutsioon, punkt 104).

24 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Generalstaatsanwaltschaft (kinnipidamistingimused Ungaris) (C-220/18 PPU, EU:C:2018:589, resolutsioon, teine ja kolmas taane).

25 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586).

26 Standard, mida on väljendatud kohtuotsuses Minister of Justice and Equality, eeldab tuginemist „objektiivsetele, usaldusväärsetele, täpsetele ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmetele“, samas kui kohtuotsuses Aranyosi ja Căldăraru väljendatud standard eeldas sellele standardile vastavaid „andmeid“. Viited põhiõiguse rikkumisele olid kohtuasjas Aranyosi ja Căldăraru veenvamad kui kohtuasjas Minister of Justice and Equality, sest esimesel juhul oli tegu EIK otsustega, milles oli tuvastatud EIÕK artikli 3 rikkumine, teisel juhul aga komisjoni põhjendatud ettepanekuga, milles oli järeldatud, et Poola kohtuvõimu sõltumatust on rikutud.

27 Vt ulatuslik analüüs 25. juuli 2018. aasta kohtuotsuses Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punktid 47–59).

48. Selle kohtupraktika ühised elemendid on seega esiteks väliste „andmete“ olemasolu – mis peavad olema „objektiivse[d], usaldusväärse[d], täpse[d] ja nõuetekohaselt ajakohastatud“ ning mis harta artiklit 4 puudutanud kohtuasjades koosnesid EIK otsustest ja harta artikli 47 teist lõiku puudutanud kohtuasjades koosnesid komisjoni põhjendatud ettepanekust [28] –, mis peavad tõendama „puudusi“, mis võivad põhjustada tegeliku ohu, et kõnealust põhiõigust rikutakse, ning teiseks peab olema individuaalselt, isiku individuaalse olukorra põhjal tuvastatud tegelik oht, et asjaomase isiku põhiõigust võidakse tema üleandmise korral rikkuda.

C. Harta artikli 47 teise lõiguga ja EIÕK artikli 6 lõikega 1 tagatud põhiõiguse viibida kohtulikul arutelul sisu

49. Harta artikli 47 pealkiri on „Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele“. Selle artikli teises lõigus on sätestatud, et „[i]gaühel on õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus“. Selgitustes põhiõiguste harta kohta [29] on märgitud, et harta artikli 47 teine lõik vastab EIÕK artikli 6 lõikele 1, mis käsitleb õigust õiglasele kohtumenetlusele. [30] Harta artikli 52 „Õiguste ja põhimõtete ulatus ja tõlgendamine“ lõikes 3 on sätestatud, et „[h]artas sisalduvate selliste õiguste tähendus ja ulatus, mis vastavad [EIÕKga] tagatud õigustele, on samad, mis neile nimetatud konventsiooniga ette on nähtud. See säte ei takista liidu õiguses ulatuslikuma kaitse kehtestamist“.

50. Õigus viibida kohtulikul arutelul on osa põhiõigusest kohtulikule arutamisele. Ent nagu Euroopa Kohus ja EIK on järjepidevalt märkinud, võib süüdistatav oma käitumise kaudu otseselt või kaudselt loobuda enda õigusest viibida kohtulikul arutelul, [31] näiteks kui isik püüab kohtupidamisest kõrvale hoida. EIK on märkinud, et „õiglasest kohtupidamisest ilmajätmisega on tegu siis, kui tagaselja süüdi mõistetud isik ei saa kohtult, kes on ta ära kuulanud, hiljem uut hinnangut süüdistuse põhjendatuse kohta nii õiguslike kui ka faktiliste asjaolude seisukohast, kui ei ole tõendatud, et ta on *loobunud oma õigusest ilmuda kohtusse ja end kaitsta* […] või kui ta *kavatses kohtupidamisest kõrvale hoida*“. [32]

51. Samuti märkis EIK, et kui tagaselja süüdimõistetule ei ole ametlikku teadet kätte toimetatud, tekib küsimus, kas teda võib pidada piisavalt teadlikuks tema vastutusele võtmisest ja kohtulikust arutelust, et ta oleks saanud otsustada loobuda oma õigusest ilmuda kohtusse või oleks saanud kohtupidamisest kõrvale hoida, ning märkis, et „teatavad tuvastatud faktilised asjaolud võivad anda ühemõtteliselt tunnistust sellest, et süüdistatav on teadlik tema vastu alustatud kriminaalmenetlusest ja süüdistuse laadist ja põhjusest ning et ta ei kavatse kohtulikul arutelul osaleda või soovib vastutusele võtmisest kõrvale hoida“. [33]

28 Euroopa Liidu lepingu artikli 7 lõike 1 kohane komisjoni 20. detsembri 2017. aasta põhjendatud ettepanek, mis käsitleb õigusriigi olukorda Poolas (COM(2017) 835 final).

29 ELT 2007, C 303, lk 17.

30 Vt selle kohta samuti 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punkt 33) ja minu ettepanek samas kohtuasjas, punkt 48.

31 Vt 26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Melloni (C-399/11, EU:C:2013:107, punkt 49) ja 13. veebruari 2020. aasta kohtuotsus Spetsializirana prokuratura (C-688/18, EU:C:2020:94, punkt 37); EIK 1. märtsi 2006. aasta otsus Sejdovic *vs.* Itaalia, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 86 („konventsiooni artikli 6 sõnastus ega mõte ei takista isikut tema enda vabal tahtel otseselt või kaudselt loobumast õigusest õiglase kohtuliku arutamisega seotud tagatistele“); vt seoses sellesamaga ka EIK 30. novembri 2000. aasta otsus Kwiatkowska *vs.* Itaalia, CE:ECHR:2000:1130DEC005286899.

32 EIK 1. märtsi 2006. aasta otsus Sejdovic *vs.* Itaalia, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punkt 82 (kohtujuristi kursiiv).

33 EIK 1. märtsi 2006. aasta otsus Sejdovic *vs.* Itaalia, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, punktid 98 ja 99. EIK 26. jaanuari 2017. aasta otsuses Lena Atanasova *vs.* Bulgaaria, CE:ECHR:2017:0126JUD005200907, punkt 52, leidis EIK, et süüdistatav on loobunud EIÕK artikli 6 lõikega 1 tagatud õigusest viibida kohtulikul arutelul, kui talle oli nõuetekohaselt teatatud kriminaalmenetluse algatamisest ja tema vastu esitatud süüdistusest, ta oli faktilised asjaolud kinnitanud ja teatanud oma valmisolekust rääkida läbi tema süüdimõistmise tingimused ning seejärel lahkunud varem ametiasutustele teatatud aadressilt, ilma et ta oleks sellest aadressimuudatusest teatanud, ja kui ametiasutused olid teinud mõistlikud jõupingutused, et tagada tema viibimine kohtulikul arutelul.

52. See EIK praktika puudutab siiski esimese astme kohtuasju. Apellatsiooniasjades on õigus viibida kohtulikul arutamisel oluliselt piiratumalt kaitstud. Väärib märkimist, et EIK praktikas on eristatud olukordi, kus apellatsioonimenetlus puudutab ainult õigusküsimusi, kohtuasjadest, kus apellatsioonikohus võib läbi vaadata nii faktilisi kui ka õiguslikke asjaolusid ning anda süü või süütuse küsimuses täieliku hinnangu. Esimesel juhul võivad EIÕK artikli 6 nõuded olla täidetud ka siis, kui apellandile ei anta võimalust olla isiklikult ära kuulatud, tingimusel et esimeses kohtuastmes on asja avalikult arutatud.[34] Teisel juhul ja iseäranis siis, kui apellatsioonikohtul palutakse karistust suurendada, on süüdistatava kohalviibimine tõenäolisemalt möödapääsmatu.[35]

53. Eelotsusetaotluses kirjeldatud faktilistest asjaoludest ei nähtu üksikasjalikult, mis laadi on TRi puudutanud kohtuasjades apellatsioonimenetlused. Seetõttu ei ole selge, millise standardi kohaselt tuleb hinnata tema õigust viibida selles menetluses kohal ja Rumeenia ametiasutuste jõupingutusi talle nendes apellatsiooniasjades kohtukutsed kätte toimetada, pidades silmas TRi põhiõigust viibida kohtulikul arutelul, nagu see on tagatud harta artikli 47 teise lõigu ja EIÕK artikli 6 lõikega 1.

54. Siiski toetavad eelotsusetaotluses kirjeldatud faktilised asjaolud selgelt eelotsusetaotluse esitanud kohtu järeldust, et TR põgenes kohtuliku arutamise eest tahtlikult nii seoses esimese kohtuastme kui ka apellatsiooniastme menetlustega ja hoidis vahistamisest kõrvale. Samuti nähtub, et TR oli „teadlik tema vastu alustatud menetlusest ning süüdistuste laadist ja põhjusest“. Selle järelduse põhjal, mis on eelotsusetaotluse esitanud kohtu teha, ei ole rikutud TRile harta artikli 47 teise lõiguga tagatud põhiõigust viibida kohtulikul arutelul põhjusel, et ta mõisteti süüdi tagaselja, mida on apellatsioonimenetluses kinnitatud, ega ka põhjusel, et vahistamismääruse teinud liikmesriik hiljem keeldus tagamast talle tema asja uuesti läbivaatamist.

55. Kuna näib, et eelotsusetaotluses kirjeldatud faktilistel asjaoludel ei ole ühtegi põhiõigust rikutud, ei puutu küsimus, kas vahistamismäärust täitev õigusasutus võib Euroopa Kohtu otsuste Aranyosi ja Căldăraru, Generalstaatsanwaltschaft ja Minister for Justice and Equality kohaselt „üleandmismenetluse lõpetada“, asjasse.

56. Jääb üle veel tuleb analüüsida, kas direktiiviga 2016/343 tagatud kaitse, mis ületab harta artikli 47 teise lõiguga ja EIÕK artikli 6 lõikega 1 tagatut, piirab vahistamismäärust täitva liikmesriigi kaalutlusõigust raamotsuse 2002/584 artiklis 4a sätestatud vabatahtlike täitmata jätmise aluste rakendamisel.

D. Direktiivis 2016/343 seoses kohtulikul arutelul viibimise õigusega ette nähtud lisatagatiste staatus

57. Direktiivi 2016/343 põhjenduse 9 kohaselt on selle direktiivi eesmärk tugevdada õigust õiglasele kohtulikule arutamisele, sätestades ühised miinimumnormid, mis käsitlevad muu hulgas õigust viibida kohtulikul arutelul. Selle direktiivi eesmärk on kahtlustatavate ja süüdistatavate menetlusõiguste kaitse ühiste miinimumnormide kehtestamisega suurendada liikmesriikide usaldust üksteise kriminaalõiguse süsteemide vastu, aidates sellega kaasa kriminaalasjades tehtavate otsuste vastastikuse tunnustamise hõlbustamisele.[36]

58. Direktiivi 2016/343 ülesehitusest ja selles ette nähtud õiguskaitsevahenditest tuleneb selgelt, et mis puudutab õigust viibida kohtulikul arutelul, on see suunatud liikmesriigile, kus kohtulik arutelu toimub või toimus. Ainult see liikmesriik saab tagada artiklis 9 ette nähtud õiguskaitsevahendi uuesti läbivaatamise.

34 EIK 22. veebruari 1984. aasta otsus Sutter *vs.* Šveits, CE:ECHR:1984:0222JUD000820978, punkt 30.

35 EIK 6. juuli 2004. aasta otsus Dondarini *vs.* San Marino, CE:ECHR:2004:0706JUD005054599, punkt 27.

36 Direktiivi 2016/343 põhjendus 10.

59. Raamotsuse 2002/584 artikkel 4a seevastu on loogiliselt adresseeritud *muudele* liikmesriikidele *peale* selle, kus kohtulik arutelu toimus ja kus asjaomane isik süüdi mõisteti. Ainult need liikmesriigid saavad anda asjaomase isiku üle liikmesriigile, kus ta süüdi mõisteti.

60. Peale selle, et raamotsusel 2002/584 ja direktiivil 2016/343 on erinevad adressaadid, reguleerivad need ka erinevaid küsimusi.

61. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on märkinud, piirdub direktiivi 2016/343 tegelik sisuline reguleerimisala, niivõrd kui see on käesolevas asjas oluline, miinimumnõuetega, mis puudutavad tagaselja kohtupidamist liikmesriikides. Direktiivi 2016/343 kohaldamisala laiendamist välja- või üleandmismenetlustele oleks seega vaja põhjendada. Riigisiseste menetluste suhtes kohaldatavate miinimumeeskirjade täitmist ei saa kontrollida teises liikmesriigis toimuvas välja- või üleandmismenetluses: niisugused menetlused on sageli paratamatult ajalise surve all, mis kaasneb asjaomase isiku võimaliku vahi all pidamisega, ja toimuvad vahistamismäärust täitva õigusasutuse suutlikkusest loomulikes piirides kontrollida teise õigussüsteemi – sageli võõrkeelsete – õigusnormide vastavust liidu õiguse standarditele. Niisugune kontroll väljuks väljaandmismenetluse piiridest ja oleks vastuolus vastastikuse tunnustamise põhimõtetega, mis on õigusalase koostöö nurgakivi. Seega peavad väljaandmisalased õigusnormid igal juhul jätkuvalt piirduma valikulise läbivaatamisega.

62. Nagu eelotsusetaotluses märgitud, ei toeta ka direktiivi 2016/343 tekkelugu selle direktiivi niisugust kohaldamist, millega piirataks vahistamismäärust täitva liikmesriigi kaalutlusõigust raamotsuse 2002/584 artikli 4a rakendamisel. Nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus on oma taotluses märkinud, nähtub kriminaalasjades tehtava politsei- ja õigusalase koostöö kooskõlastuskomitee koosoleku protokollist (vt nõukogu 9. septembri 2014. aasta dokument 12955/14, lk 2 jj), et komisjon pooldas direktiivis 2016/343 ja väljaandmisõiguses raamotsuse 2002/584 artikli 4a kujul sätestatud nõuete ühtlustamist, sest olgugi et kummagi normistiku puhul on reguleerimisalad erinevad, on nende eesmärk kehtestada miinimumnõuded seoses riigisiseste kriminaalmenetlustega liidu territooriumil ja seetõttu on need õigusnormid omavahel olemuslikult seotud:

„Komisjoni sõnul on õigusnormid, mida kohaldatakse juhul, kui isik ei viibi teda käsitleval kohtulikul arutelul, olemuslikult seotud selle isiku õigusega viibida kohtulikul arutelul. See õigus ja kriteeriumid, mille alusel hinnata kahtlustatavaid või süüdistatavaid nende puudumise korral, oleksid sama mündi kaks külge“ (lk 3).

63. Komisjoni seisukoht ei jäänud siiski peale, sest liikmesriikide esindajad viitasid erinevatele reguleerimisaladele ja eesmärkidele ning lükkasid sel põhjusel ühehäälselt tagasi eelnõuna esitatud direktiivi reguleerimisala laiendamise väljaandmisõigusele:

„Tuletati meelde, et raamotsus sõlmiti muus õiguslikus kontekstis (ühehäälse hääletamisega) ja sellel oli käesolevast direktiivi eelnõust erinev eesmärk (vastastikune tunnustamine, erinevalt miinimumeeskirjade kehtestamisest). Seega ei oleks soovitav raamotsuse tekst direktiivi eelnõusse üle võtta“ (lk 2).

64. Tuleb tähele panna, et *põhiõigus* viibida kohtulikul arutelul vastavalt harta artikli 47 teisele lõigule ja EIÕK artikli 6 lõikele 1, nagu Euroopa Kohus ja EIK on selle piiritlenud, on ulatuselt palju kitsam kui direktiivi 2016/343 artiklist 8 tulenev õigus viibida kohtulikul arutelul. Üleandmismenetluse lõpetamist vahistamismäärust täitva õigusasutuse poolt võib põhjendada üksnes ohuga, et rikutakse kitsamat põhiõigust viibida kohtulikul arutelul – mitte aga selle õiguse täiendava kohaldamisalaga, nagu see on ette nähtud direktiivis.

65. Kuivõrd sellega, et rikutakse põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, sealhulgas põhiõigust viibida kohtulikul arutelul, nagu EIK on seda tõlgendanud, võib põhjendada „üleandmismenetluse lõpetamist“, ei õigusta oht või isegi teadmine, et teine liikmesriik ei pruugi täielikult järgida direktiivi 2016/343 kõiki aspekte, iseenesest üleandmismenetluse lõpetamist. Sellega seoses ei tohi

unustada, et Euroopa Kohus on korduvalt märkinud, et vastastikuse usalduse põhimõtte piiranguid tuleb tõlgendada kitsalt.[37]

66. Juhul kui vahistamismäärust täitval liikmesriigil on raamotsuse 2002/584 artikli 4a kohaselt kaalutlusõigus, väidaksin, et selline teadaolev või võimalik direktiivi järgimata jätmine vahistamismääruse teinud liikmesriigi poolt ei piira liidu õiguse kohaselt vahistamismäärust täitva liikmesriigi kaalutlusõigust Euroopa vahistamismääruse täitmisel.

67. Asjaomase isiku õiguskaitsevahend juhul, kui rikutakse tema õigust viibida kohtulikul arutelul vastavalt direktiivile 2016/343 nii, et ühtaegu ei rikuta harta artikli 47 teises lõigus sätestatud põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, on asja uuesti läbivaatamine liikmesriigis, kus ta tagaselja süüdi mõisteti. See on direktiivi 2016/343 artiklis 9 sätestatud õiguskaitsevahend.

68. See ei tähenda, et vahistamismäärust täitev liikmesriik ei saa arvesse võtta seda, kas tagaselja süüdi mõistetud isikutele on tagatud kõik õigused, mis neil direktiivi 2016/343 alusel on vahistamismääruse teinud liikmesriigis, kui ta on nii otsustanud. See tähendab lihtsalt, et kui direktiiviga 2016/343 kaitstud *põhiõigust* ei ole rikutud, kuulub selline kaalutlus selle liikmesriigi pädevusse.

IV. Ettepanek

69. Kõikidel nendel kaalutlustel teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburgi (liidumaa kõrgeim kohus Hamburgis, Saksamaa) küsimusele järgmiselt:

Kui puudub tegelik oht, et rikutakse põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele, ei piira Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiivi (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikul arutelul, artiklid 8 ja 9 vahistamismäärust täitva liikmesriigi kaalutlusõigust, kui ta rakendab eeskirju, mis käsitlevad Euroopa vahistamismääruse vabatahtlikku täitmata jätmist vastavalt nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsuse 2002/584/JSK, mis käsitleb vahistamismääruse täitmist – muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK –, artiklile 4a.

37 Vt sellega seoses minu ettepanek kohtuasjas Minister for Justice and Equality (kohtusüsteemi puudused) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:517, punkt 73) ning 26. aprilli 2018. aasta kohtuotsus Donnellan (C-34/17, EU:C:2018:282, punkt 50 ja seal viidatud kohtupraktika).